

XVI. YÜZYILDA OSMANLI'DA TAŞRA DOĞANCILIĞI: KOCAİLİ SANCAĞI ÖRNEĞİ

ARİF SARI*

Giriş

Ehlîleştirilmiş kuşlarla avlanma geleneği Türklerde tarihlerinin en eski devirlerinden itibaren var olmuştur.¹ Türk kültür mirasının günümüze ulaşan eserlerinde avcılığın özellikle de doğancılığın sahip olduğu mühim mevki müşahede edilebilmektedir.² Destanlar başta olmak üzere Türk edebiyatının pek çok dalında alıcı kuşlarla avlanma özellikle yiğitlik ve kahramanlık betimlemelerinde sıklıkla kullanılmıştır.³ Bu eserlerde beylere düzülen övgüler onların avcılıktaki maharetleriyle birlikte etkili bir anlatı olarak sunulmuş, av bir beylik nişanesi olarak gösterilmiştir. Türk sultanları ve beylerine hitap eden nasihatnamelerde de onlara kuşlarla avlanmaları öğütlenmiş,⁴ beyler av avlayan kuş kuşlayan güçlü kimseler olarak tarif edilmişlerdir.⁵

Sultanlar ve beylerin ava merakları doğancılığın ihtisas sahasına dönüşmesini sağlamakla birlikte onun tam manasıyla müesseseseleşmesi Osmanlılar devrinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nde doğancılık, saray teşkilatı içerisinde yer alan merkez biriminden başka ülke sathına yayılmış olan taşra koluyla iki yönlü teşkilatlanmıştır. Taşra doğancılığı ülkenin tamamında var olmakla birlikte Bolu ve Kocaili sancaklarında olduğu gibi bazı bölgelerde daha gelişmiştir. Kocaili sancağı özellikle Şile, Iznik ve Yalakabad kazalarında pek çok yırtıcı kuş yuvasının bulunması ve bunlara hizmetle mükellef mühim miktardaki doğancıyı barındırması bakımından taşra doğancılığının önemli merkezlerindendi. Bölge Osmanlı Devleti'nin neşet ettiği saha olması nedeniyle taşra doğancılığının ilk teşkilatlandığı yerler arasında bulunmakta tahrir kayıtları da Osmanlı hâkimiyetine geç giren sahalarla mukayese edildiğinde buradaki doğancılık teşkilatının daha müttekâm olduğunu ispat etmektedir. Bu itibarla Osmanlı klasik döneminde taşra doğancılığını Kocaili sancağındaki örgütlenmeyi merkeze alarak tetkik etmek doğancılık teşkilatının bütünü hakkında yapılacak değerlendirmelere de katkı sağlayacaktır.

KOCAİLİ SANCAĞINDA DOĞANCILIK

Oğuzlar, Anadolu'yu hem tesis ettikleri beylik ve devletlerle hem de Orta Asya'dan beraberlerinde getirdikleri maddi ve manevi değerleri yaşatarak yurt haline dönüştürdüler. Anadolu'nun Türklerle birlikte tanıdığı yeni kültürel unsurlardan biri de şüphesiz ki yırtıcı kuşlarla avlanma geleneğiydi. Alıcı kuş çeşitliliği ve ava uygun coğrafi özellikleri Anadolu'da doğancılığın gelişmesinde amil olmuş, Osmanlı sultanlarının avı bir devlet politikası olarak benimsenmeleri ise bu sahada müesseseseleşmeyi sağlamıştır.

* Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, e-mail: arifsari.gazi@gmail.com

1 Orta Asya'da Türklerin eski devirlerden itibaren yırtıcı kuş yetiştirdiklerini gösteren kaya resimleri için bkz. Servet Somuncuoğlu, *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*, Güngör Matbaacılık, İstanbul 2008.

2 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, TTK Yay., Ankara 1984, s.420-425.

3 Yazıcızâde Âli, *Seçüknâme*, haz. Abdullah Bakır, TTK Yay., Ankara 2014, s.11/a-13/b; Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime*, haz. Zuhâl Kargı Ölmez, Simurg Yay., Ankara 1996, s.247-248.

4 Kemal Eraslan, "Manzum Oğuzname", *Türkiye Mecmuası*, Sayı 18, (1976), s.183; Keykâvus, *Kabusname*, çev. Mercimek Ahmet, haz. Orhan Şaik Gökyay, Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, 3.bs. İstanbul 1974, s.122-123.

5 Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yay., İstanbul 2014, 50.bs. s.28.

Osmanlı devrinde doğancılık pek çok sahada olduğu gibi merkez ve taşra olmak üzere iki kola ayrılmıştı. Merkez saray teşkilatında doğancılık; çakırcılar, şahinciler, atmacacılar ve doğancılar adıyla dört daire etrafında örgütlenmişti. Bunların her birinin başında şikâr ağası unvanını taşıyan idareciler bulunmakta, hiyerarşik olarak doğancılar dairesi ve bunun ağası en önde gelmekteydi.⁶ Bu avcı dairelerine mensup olan vazifeliler, kuşların bakımı ve eğitimi işlerini yürütürler, padişahların ava çıkması halinde sorumlu oldukları kuşlarla ava dâhil olurlardı. Bunlar mevkilerine göre tımar tasarruf eden askerlerdi. Ancak merkezdeki doğancılar gibi alıcı kuşların bakım ve eğitim işleri yanında özellikle kuşların tedariki taşra doğancılarınca yapılırdı. Taşra doğancıları ise reaya arasından seçilen kimselerdi.

XVI. yüzyılda taşra doğancılığının Anadolu'da 31, Rumeli'de 38 merkezde örgütlü bulunduğu ayrıca Ege adalarında ve Kıbrıs'ta da doğancıların vazifelendirildiği tespit edilmektedir.⁷ Taşra doğancılarının aslı vazifesi buldukları bölgenin hususiyetine göre doğan, kartal, sunkur, toygun, karçığa, şahin, zağanos, balaban, çakır, taştülek, devlengeç, karakuş, atmaca, seyfi, bâz, vahşi, lâçin, karagöz gibi yırtıcı kuşları ele geçirip bunlardan en iyi olanlarını payitahta göndermekti. Eflâk ve Boğdan Voyvodalıkları özellikle Dubrovnik, Dobruca ve Silistre çevresi Rumeli vilayetlerinden Osmanlı sarayına şahin gönderilen merkezlerdi.⁸ Atmaca daha çok Karadeniz sahilindeki vilayetlerden temin edilirdi.⁹ Erzurum-İspir başta olmak üzere Güney ve Doğu Anadolu vilayetlerinden şahin, seyfi ve balaban¹⁰, Adana ve Maraş vilayetlerinden ise pek çok farklı yırtıcı kuş İstanbul'a gelmekteydi.¹¹ Batı Anadolu'da Bursa'nın Gönen nahiyesi, Bolu'da Mudurnu, Ereğli, Hızırbeyli, Mengen ve Gerede havalisi, Kocaili'de Şile, İznik ve Yalakabad kazaları, Karesi'de Gördes ve Edremit kazalarıyla Kaz Dağları çevresi şahin yuvalarının yoğun olduğu sahalardı.¹²

Bolu ve Kocaili sancaklarında taşra doğancılığının Anadolu'nun güney ve doğu sancaklarına nazaran daha gelişmiş olduğu ayrıca merkez teşkilatının da bu sahada son derece etkin bulunduğu tespit edilmektedir. Bolu ve Kocaili sancaklarının XVI. yüzyılın ilk yarısına ait tahrir defterlerinde çok sayıda serbazedân (doğancıbaşı), gürecciyân ve götürücüyân unvanlarıyla tımar tasarruf eden vazifelinin bulunması merkez teşkilatının bölgedeki örgütlenmesiyle ilgilidir. Bu durum bölgenin Osmanlı Devleti'nin teşekkül sahası olması tabii olarak doğancılığın da ilk burada örgütlenmesiyle izah edilebilir. Osmanlı hâkimiyetine daha geç giren Erzurum-İspir hattında, Karadeniz sahilinde, Adana ve Maraş bölgelerinde de XVI. asırda önemli miktarda aşiyân adı verilen kuş yuvası bulunduğu ve burada mühim sayıda doğancı olduğu tespit edilmekle birlikte anılan bölgelerde merkezden gönderilen doğancı sayısı son derece azdır.

6 Abdülkadir Özcan, "Şahincibaşı", *DIA*, c.38, İstanbul 2010, s.277-278.

7 Mustafa Alkan, Ferdi Gökbuğa, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Gazi Akademik Bakış*, c.9, S. 17 (Kış 2015), s.30; Ali Efdal Özkul, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Yetiştirilen Avcı Kuşları ve Yetiştiricileri", *Av ve Avcılık Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay, İstanbul 2008, s.229-236.

8 *BOA. MD.* nr.3, hk.309, s.119; *BOA. MD.* nr.3, hk. 1035, s.350; *BOA. MD.* nr.6, hk.112, s.55; *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, c.III, haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, YKY, İstanbul 1999, s.86; *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, c.II, haz. Zekeriya Kurşun vd. YKY, İstanbul 1998, s.73, 224.

9 *BOA. TD.*, nr.387, s.52-54. s.720, 734, 736, 739-766.

10 *BOA. TD.*, nr.481, s.134. *BOA. TD.*; nr.387, s.562, 789, 826, 852, s.826. 528, 573, 607, 689, 693. 913, 923, 940, 947, 952, 965; *BOA. TD.*, nr.998, s.52, 53, 93, 163; *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, c.III, s.86

11 *BOA. TD.*, nr. 450, s.288, 247; *BOA. TD.*, nr.998, s.348; Yılmaz Kurt, "Sis (Kozan) Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirmesi I", *AÜ. OTAM Dergisi*, S.1, (1990), s.295. *BOA. TD.*, nr. 998, s.408, 409, 570. 570-571, 420, 42, 622, 624.

12 *BOA. TD.*, nr.481, s.44; *BOA. TD.*, nr. 438, s.584, 767-804, 814. Kamil Su, *Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler*, Balıkesir Halkevi Yay, İstanbul: 1938, s.17.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı doğancılık teşkilatı içerisinde taşra doğancılarının sayısının 2000 kadar olduğu yolunda bazı araştırmalar bulunmaktadır.¹³ Ancak aynı döneme ait tahrir defterleri üzerinden yapılan tetkikler taşra doğancılarının sayısının bu rakamın çok üzerinde bulunduğunu göstermektedir. Zira XVI. yüzyıl sonunda Maraş Vilayetinde bulunan 82 ayrı yuvaya hizmet eden bâzdâr sayısının 746 hâne ve 270 mücerred olduğu,¹⁴ yine aynı dönemde Bolu, Kastamonu ve Kocaili sancaklarında toplam 1452 nefer bâzdârın bulunduğu tespit edilmektedir.¹⁵ Bu rakamlara Osmanlı sarayına çok sayıda kuş gönderilen Erzurum, Malatya livalarıyla Karadeniz bölgesindeki sancaklar ile Rumeli topraklarında vazife yürüten doğancılar dâhil değildir.

Osmanlı saray teşkilatının parçası olarak hem merkezde hem de bunun uzantısı biçiminde taşrada icra edilen doğancılık kanunlarla düzenlenmişti. Tahrir defterlerinde taşra doğancılığını tanzim eden kısa kanunnâmeler bulunmakla birlikte¹⁶ avcılık ve özellikle taşra doğancıları hakkında en derli toplu bilgileri ihtiva eden nizamnâme Avni Ömer Efendi'nin IV. Murad döneminde kaleme aldığı muhtasar kanunnameye yer alan hassa doğancılarına mahsus bölümdür.¹⁷ Bu kanunnâmelerin tetkikinden anlaşıldığı üzere Osmanlı taşra doğancıları yoğun olarak buldukları yerlerde hiyerarşik ve vazifelerine mukabil yapılanmaya sahiplerdi. Taşra doğancıları kendi içlerinden belirlenen bir kethüdanın idaresinde bulunurlardı. Kethüdanın padişah beratıyla atanması ve merkezden gönderilen doğancıbaşı yahut serbâzdarın denilen görevliye karşı sorumlu olması taşra doğancılarıyla merkez arasındaki rabıtayı tesis ediyordu.¹⁸ Bu bağlantı merkezi hükümetin bir uzmanlık sahası olarak kabul ettiği doğancılık mesleğine ve öncelikle padişah sarayının ihtiyacına tahsis edilmiş olan yırtıcı kuşlara dışardan gelebilecek müdahalenin önüne geçilmesini sağlamıştır. Doğancılığın bazı ailelere yahut aşiretlere mahsus bir meslek olarak kabul edilmesi ve babadan oğula geçer şekilde sürdürülmesi de yine bu sahanın yabancı müdahalesine kapatılması amacına matuftu.¹⁹ Bu uygulama kati olup, hükümet doğancılık sınıfına sonradan çeşitli sebeplerle dâhil olanlara karşı tedbirler alır ve yaptırımlar uygulardı. Doğancı ailesinden gelmediği halde doğancılar sınıfına dâhil olan kimseler vazifeden uzaklaştırılır ve muafiyet aldıkları yıllara dair vergiler de kendilerinden tahsil edilirdi.²⁰ Bir kimsenin doğancı ailesinden gelmediği halde bu sınıfa dâhil edilmesi mümkün olsa da buna dair örnekler son derece azdı.²¹

Doğancılığa tayin edilme hususunda dini bir ayırımın bulunmaz hem gayrimüslimler hem de Müslümanlar bu vazifeyi yerine getirebilirdi. Tabiatıyla Balkanlarda Dubrovnik ve Dobruca gibi bölgelerde gayrimüslimler bu teşkilat içerisinde yer almışlardır. Anadolu'da gayrimüslim doğancılar için nadir örnekler bulunsun da buradaki taşra doğancılarının kâhir ekseri Müslümandır. Taşra doğancılığında vazifenin büyük kısmı yerleşim yerleri dışında ormanlık ve kayalık mevkilerde icra edildiğinden doğancılık daha çok konargöçerler arasında yaygındı, hatta onlar arasında kuş yetiştiriciliğindeki maharetleri nedeniyle Avcı, Kuşçu ve Balabanlı²² gibi

13 Abdülkadir Özcan, "Doğancı", *DİA*, c.9, İstanbul 1994, s.488.

14 *KKA. TD.*, nr.116, s.7/b-17/a.

15 *BOA. TD.*, nr. 438, s.584,767-804, 814.

16 Doğancılığın yaygın olduğu bazı sancaklara mahsus tahrir defterlerinde kuşçulara dair bazı kısa kanunnâmeler bulunmaktadır. Maraş ve Kars-ı Maraş vilayetlerine mahsus tahrir defterlerinde bir doğancılık kanunnamesi vardır. Bkz. *BOA. TD.*, nr.998, s.420.

17 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Kanun-ı Osmani Mefhum-ı Defter-i Hakanî", *Belleten*, XV/59 - Temmuz 1951, s.395.

18 *BOA. TD.*, nr. 998, s.570.

19 *BOA. TD.*, nr. 481, s. 44-45, 110.

20 *KKA. TD.*, nr.116, s.14/a-17/a; *BOA. MD*, nr. 55, hk.332, s.184.

21 *BOA. MAD.*, nr. 6415, s.128; *KKA. TD.*, nr. 30, s.185/b.

22 *BOA. TD.*, nr.402, s.24.

isimler taşıyan aşiretler de vardı. Yörük ve Türkmen obaları yazları buldukları yüksek yaylalardaki yuvalardan sorumlu olur, yayla süresi aynı zamanda kuşların yumurtadan çıkıp uçacak erginliğe ulaşınca kadar geçen 3–4 aylık süreyle mütenasip olduğundan aşiretler doğancılık hususunda daha çok tercih edilirdi. Doğancılık görevi aşiretin konargöçerlik ettiği sahada bulunan kuş yuvalarının sayısına göre bir veya birkaç aileye verilebildiği gibi bir oba yahut oymağın tamamı da doğancı kaydedilebilirdi. Kocaili sancağında ise XVI. yüzyılın ortalarında taşra doğancılığında yerleşik ahalinin vazifeli olduğu görülmektedir. Bu keyfiyet bölgenin Osmanlıların ilk hâkimiyet sahası olmasına bağlı olarak yerleşikliğin Kızılırmak'ın doğusunda kalan topraklara nazaran çok daha önce başlamasıyla ilgilidir.

Taşra doğancılığında her kuş yuvası için genel olarak iki ilâ beş doğancı vazifelendirilirdi. Doğancılar öncelikle görevlendirildikleri bölgede bulunan kuş yuvalarını dış müdahalelere karşı korur, ister ahalden isterse sipahiden olsun kimseyi yuvaya yaklaştırmazdı. Yaptıkları gözetleme işine istinaden didebân olarak da anılan bu kimseler, doğancı zümresi dışında bir kişinin yuvadan yavru yahut yumurta almasına mani olurlar; aksi durumda derhâl doğancıbaşının bölgede bulunan adamına vaziyeti iletirlerdi. Doğancıbaşının adamı yuvadan yavru alan kişiyi yakalattır, sıkı bir tedipten sonra kuşun bahası olmak üzere kendisinden 500 akçelik yüklüce bir bedel de alırdı.

Doğancıların arasında kuş yuvalarındaki yavruların alınması vazifesini üstlenenlere de yuvacı veya kayacı denilmekteydi. Yavruların kanatlanmaya başlamasını takip eden yuvacıların onları uçmalarına fırsat vermeden ele geçirmeleri icap ederdi. Bellerine bağladıkları organlarla sarp kayalardaki yuvalara inen avcılar bu sırada anaç kuşun saldırısına uğrama ihtimaline karşı yanlarında kalkana benzeyen bir alet de taşırlardı. Kayacılar, yuvadan yavru kuşların yanında bazen yumurtaları da alırlardı. Ele geçen yavru kuşlar, bu safhadan sonra taşındıkları sunî yuvalarda bakılırdı. Bu işi yürüten avcıya kuşların tünemelerini de temin ettiklerinden tülekçi de denilmekteydi.²³ Bu esnada görüççülere, kuşların eğitiminde kullanıldığı anlaşılan üveyik ile yine küçük bir yırtıcı kuş olan devlengeç (çaylak) kuşunun yakalanması işlerini yapan avcılar yardım ediyordu. Ustalık alanlarına nazaran tuzakçı da denilen bu avcılar kurdukları ağlarla av kuşlarını bazen de kartal, şahin ve doğan gibi alıcı kuşları da yakalarlardı. Padişah veya beyin avlağında bir alanı su altında bırakarak yaban ördekleri, turna, sorgucu ve balıkçıl gibi av kuşlarının burada toplanmasını sağlayanlar da yine tuzakçılardı²⁴.

Doğancılar yuvalardan aldıkları ve yetiştirdikleri kuşları doğancıbaşının bölgede bulunan adamına teslim ederlerdi. Bu esnada kendisine kaç adet kuş getirdiği, kuşun cinsi, ne zaman ve hangi yuvadan yakalandığı ve hangi tarihte teslim edildiği bilgilerini içeren mühürlü bir tezkire verilirdi. Bu tezkire yılsonunda bölge ile ilgili muhasebe görülürken kuşçu tarafından ibraz edilir böylece vergi muafiyetlerinden yararlanması mümkün olurdu. Taşra kuşçularına tanıyan muafiyetler Silistre Kânunnâmesi'nde harâc, ispenç, koyun, kovan resimlerinden başka ulaktan, suhradan, cerehordan, sürgünden, sekbandan, hisar yapımından ve bütünüyü avârız-i dîvâniyyeden ve tekâlif-i sultanıyyeden muâf ve müsellemler olmak şeklinde sıralanmıştır.²⁵ II. Murat devrine ait olan bu kanunnâmede yer alan geniş muafiyetlerin daha sonraki dönemlerde bir miktar daraldığı tespit olunmaktadır. Nitekim 1530 tarihinde Anadolu doğancıların avarızdan muaf oldukları teyit edilirken öşür, haraç, ispenç ve sair resimlerini ödemeleri isten-

23 BOA. TD., nr.998,s.570-571; BOA. MD., nr. 6, hk.112, s.55, hk.1034, s.477.

24 BOA. TD., nr. 481, s.41; Ogier Ghiselin De Busbecg, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, haz. Aysel Kurutluoğlu, Tercüman Yay., İstanbul 1985, s.91-92.

25 Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Bellekten*, XXII/92, (Ekim 1959), s. 597.

mektedir.²⁶ Maraş Kâunnâmesinde de doğancıların avarızdan ve ettikleri yerin vergisinden muaf oldukları ancak ağnam, arûs ve diğer vergilerini doğancıbaşının bölgedeki vazifelisine vermeleri gerektiği bildirilmektedir.²⁷

Doğancıların muafiyetleri yuvalardan kuş elde etmeğe bağlı olduğundan avcılar kuş alamadıkları yıllar vergi ödemek zorunda kalırlar,²⁸ "mürde-bahâ" denilen bu vergiyi Müslüman olanlar 150, gayrimüslimler 300 akçe olarak öderlerdi.²⁹ Yavru alamadıkları yıllarda doğancılar, yıl boyunca yuvaları gözleyip koruduklarını ve büyük gayretler göstererek yuvalara indiklerini bölgenin güvenilir kişilerinin şahadetiyle kadı huzurunda ikrar ederler, kayda geçirirler bu suretle vergi yükünden kurtulmaya gayret ederlerdi.³⁰ Öte yandan doğancılar yuvadan aldıkları veya kendilerine bakım yahut yetiştirilmek için verilen kuşları teslim etmezler ise her bir kuş için kendilerinden 1000 akçe alınır dahası doğancılık hizmetinden de çıkarılırlardı. Böylece sair reaya gibi kaydedilen doğancıdan o yılın raiyyete dair vergilerinin tamamı da alınır padişah haslarına dâhil edilirdi.³¹

Doğancıbaşı tarafından toplanan kuşların payitahta götürülmesi, ya da kuşların bir yerden başka bir yere nakli görevini yürütenler ise götürücülerdi.³² Kuşlar çok kıymetli olduğundan nakil sırasında, götürücünün geçeceği güzergâh ve duraklayacağı mahaller önceden belirlenir, güzergâh üzerinde bulunan bey ve kadırlara kuşlara dışardan zarar gelmesi halinde kendilerinin mesul tutulacağı hatırlatılırdı. Yine bu yolculuk esnasında kuşların beslenmesi için hangi kadılığın ne miktar ve hangi cins et getirecekleri de detaylı olarak kendilerine bildirilirdi.³³ İstanbul'a ulaşan kuşlar şikâr ağalarının idaresinde çakırcılar, şahinciler, atmacacılar ve doğancılar dairelerine edilir böylece taşra doğancılarının o seneye ait vazifeleri de tamamlanmış olurdu.

XIX. yüzyıla kadar büyük değişiklikler göstermeksizin varlığını sürdüren doğancılık ateşli silahların yaygınlaşması ve avda kullanılmaya başlanmasıyla önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı merkez teşkilatının mühim parçalarından olan doğancı teşkilatının da teşrifatta mevki kaybetmesini beraberinde getirmiştir. Taşra doğancıları ise bir süre daha beyler için alıcı kuş yetiştirmeye devam etmişlerse de alıcı kuşlarla avlanma usulü XX. yüzyıl itibariyle neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır.

26 BOA. TD., nr. 387, s.720.

27 BOA. TD., nr. 998,s.420; KKA. TD., nr.116, 14/a-17/a; BOA. TD., nr.481, s.135, 139; BOA. MD., nr.55, hk.332, s.184.

28 BOA. TD., nr.438, s.576; BOA. TD., nr.481, s.32, 88.

29 Abdülkadir Özcan, "Doğancı", DİA, c.9, İstanbul 1994, s.488.

30 Kamil Su, *Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler*, Balıkesir Halkevi Yay., İstanbul 1938, s.17.

31 BOA. TD., nr.998, s. 570-571; BOA. TD., nr. 402, s.32; KKA. TD., nr. 116, 14/a.

32 KKA. TD., nr.168, s.9/b-16/a.

33 BOA. MD., nr. 6, hk. 1034, s.477.

SONUÇ

Yırtıcı kuşların elde edilmesi ve bunların av için kullanılması Türk kültürünün önemli unsurlarından biri olmuştur. Osmanlı devrinde son derece gelişmiş bir teşkilata sahip olan doğancılık aslında bu kültürün müessesleşmiş halidir. Osmanlı padişahları için nitelikli kuşların yetiştirilmesini amaçlayan doğancı koğuşları alıcı kuşların tedarikini reyanın avcılık konusunda uzman olanları vasıtasıyla yürütmüş, bir bakıma doğancılığın taşra kolunu ahalinin avcıları oluşturmuştur.

Taşra doğancılarına Osmanlı ülkesinin genelinde rastlanmakla birlikte bunlar daha çok yırtıcı kuş yuvalarının fazlaca bulunduğu ormanlık ve kayalık sahalarda yoğunlaşmıştır. Coğrafi özellikleri bakımından doğancılığa uygun olan Kocaili, hem merkez doğancı teşkilatının hem de ahaliden vazifelendirilen taşra doğancılarının fazlaca bulunduğu yerlerden olmuştur. Bununla birlikte sancağa ait tahrir defterlerinden taşra doğancılığının örgütlenme ve işleyiş biçiminin diğer sancaklarla kıyaslandığında daha teşkilatlı olduğu da müşahede edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin Kocaili'ni de içerisine alan Batı Anadolu'da kurulmuş olması taşra doğancılığının da ilk olarak bu bölgede teşkilatlanmasını sağlamıştır. Bu itibarla Kocaili sancağındaki örgütlenme biçiminin merkeze alınarak doğancılığın tetkik edilmesi Osmanlı Devleti'nin önemli kurumlarından olan doğancılık teşkilatının etraflıca araştırılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Tahrîr Defterleri: BOA TD, nr.387, nr.402, nr.438, nr.450, nr. 481, nr.998.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD): MAD, nr.6415.

Mühimme Defterleri (MD): BOA MD, nr. 3, 6, 55.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi Tahrîr Defterleri (KKA): KKA TD, nr.30, nr.168, nr.116.

Araştırmalar-İncelemeler

Alkan, Mustafa, Gökbuğa Ferdi, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Gazi Akademik Bakış*, 9/ 17, (Kış 2015), s.23-39.

Busbecg, Ogier, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, haz. Aysel Kurutluoğlu, Tercüman Yay, İstanbul 1985.

Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime*, haz.Zuhal Kargı Ölmez, Simurg Yay., Ankara 1996.

Eraslan, Kemal, "Manzum Oğuzname", *Türkiye Mecmuası*, S.18 (1976), s.169-244.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, 50.bs., İstanbul 2014.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, c.II, haz.Seyit Ali Kahraman vd., YKY., İstanbul 1998.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, c.III, haz.Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, YKY., İstanbul 1999.

İnalçık, Halil, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Bellekten*, XXII/92 (Ekim 1959), s. 575-610.

Keykâvus, *Kâbusnâme*, haz. Orhan Şaik Gökyay, Devlet Kitapları Milli Eğitim Basımevi, 3.bs., İstanbul 1974.

Kurt, Yılmaz, "Sis (Kozan) Sancağı Mufassal Tahrîr Defteri Tanıtımı ve Değerlendirmesi I", *AÜ. OTAM Dergisi*, S.1, (1990), s.271-298.

Özcan, Abdülkadir, "Bâznâme", *DİA*, c.5, İstanbul 1992, s.284-285.

Özcan, Abdülkadir, "Doğancı", *DİA*, c.9, İstanbul 1994, s.487-489.

Özcan, Abdülkadir, "Şahincibaşı", *DİA*, c.38, İstanbul 2010, s.277-278.

Özkul, Ali Efdal, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Yetiştirilen Avcı Kuşları ve Yetiştiricileri", *Av ve Avcılık Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay., İstanbul 2008, s.229-236.

Somuncuoğlu, Servet, *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*, İstanbul, 2008.

Su, Kamil, *Balikesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler*, Balikesir Halkevi Yay., İstanbul 1938.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1984.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Kanun-ı Osmani Mefhum-ı Defter-i Hakani", *Bellekten*, XV/59 -Temmuz 1951, s. 381-399.

Yazıcızâde Âli, *Selçuknâme*, haz. Abdullah Bakır, Ankara: TTK Yay., Ankara 2014.